

Kikova je *confessio fidei*, njegova ispovijest vjere, svjedočenje "čudesna koje Gospodin s nama ostvaruje i koje je već ostvario".

Knjiga, dakle, ne nudi iscrpne povijesne podatke o Kiku. Ona opisuje njegov život polazeći od onoga što je Bog (u)činio u njegovom životu i s njim. Ona – makar govori o Bogu – nije ni teologija u strogom smislu riječi. Knjiga *Kerigma* je ovo: iskustvo i pripovijedanje povijesti koju je Bog vodio s jednim čovjekom koji je u slobodi prihvatio Božji poziv i učinio se sredstvom u Božjim rukama kako bi ljubav koju je Bog objavio u Isusu Kristu, bila naviještena i donesena ovom naraštaju.

Upravo zbog činjenice da su svi biografski podatci u službi govora o Bogu (o onome što je Bog činio), i da se mogu razumjeti jedino iz te, *teološke perspektive*, ovo djelo možemo svrstati u pravu teološku biografiju. Ono je po tome i biografska teologija.

Knjiga je prevedena na najvažnije svjetske jezike i već je rasprodana u milijunskim primjercima. Izdana je u renomiranim izdavačkim kućama, kako u Španjolskoj (*Buenas Letras*), Italiji (*San Paolo*), tako i u Hrvatskoj (*Verbum*). Time se potvrđuje njezina univerzalna vrijednost. Ona nije upućena samo neokatekumenima, nego svima. Vjerujem da posebno u kontekstu nove evangelizacije i s obzirom na Godinu vjere, može svim čitateljima biti čvrst oslonac i istinsko usmjerenje prema traženju Boga i obnovi krsne milosti.

Edvard Punda
donedvard@gmail.com

O pasionskoj dimenziji religioznog i kulturnog identiteta otoka Hvara

Bernardin ŠKUNCA, *Za Križen na otoku Hvaru*, Glas Koncila - Biskupski ordinarijat Hvar, Zagreb, 2013.

O hvarskim pasionskim pobožnostima, a posebno o procesiji *Za Križen* napisano je istina već dosta članaka i knjižica. Toj se temi poklanja znanstvena pozornost posebno zadnjih tridesetak godina. Dosad najopsežniju i povijesno-teološki najdorađeniju studiju napisao je B. Škunca početkom osamdesetih godina XX. stoljeća. Nakon njega pojavilo se još nekoliko studija o toj temi, ali ni jedna nije zahvatila temu istodobno tako sveobuhvatno i duboko kao što je to bio učinio B. Škunca u svojoj doktorskoj tezi. Tekstovi o pasionskoj baštini otoka Hvara objavljeni nakon Škuncine knjige produbljuju više ili manje znanstveno ili tek esejističko-amaterski pojedine vidove

tog zanimljivog povijesnog, duhovno-teološkog fenomena. Međutim, nosive teze Škuncine hermeneutike čuvaju još uvijek svoje temeljno značenje. Ono što je pak u ovom trenutku, na razini trenutačno dosegnutih istraživalačkih spoznaja opravdano i preporučljivo učiniti, jest integrirati ozbiljno utemeljene rezultate tekstova objavljenih zadnjih desetljeća u tu prvu veliku monografiju o štovanju Isusove muke na otoku Hvaru.

Upravo se na to odlučio B. Škunca svojom novom knjigom. I ona se bavi pasionskom baštinom otoka Hvara, čije tematsko središte tvori procesija *Za Križen*. Neposredni povod pisanju knjige po svemu sudeći je nedavno UNESCO-ovo uvrštavanje procesije *Za Križen* među značajnije etno-kulturne izraze duhovnih tradicija čovječanstva. Autor dobro poznaje značajnije tekstove o toj temi objavljene zadnjih desetljeća. Njihovim uvidima upotpunjuje svoje prethodne interpretacije. Ali isto tako autor pokazuje da je i nakon svoje prve knjige o istoj temi osobno nastavio razmišljati o njoj. Posebno se to odnosi na teološki segment interpretacija hvarškoga pasionskog fenomena.

U odnosu na svoju prvu knjigu, autor se odlučio za jedan zamjetno kraći tekst, koji će biti odterećen dijela znanstvenog aparata koji nije nužno potreban. Jezik knjige veoma je čitljiv, argumentacijski uvjerljiv te na mahove, posebno u izrazito teološkom dijelu, prelazi u jezik eseja. Tako se za ovu knjigu može reći da je napisana znanstveno-esejistički. Time je autor nesumnjivo širem krugu čitatelja olakšao pristup ovoj povijesno-teološkoj temi. To pak ne znači da je knjiga iole izgubila na svojoj znanstvenoj vjerodostojnosti. Autorove interpretacijske povijesno-teološke rekonstrukcije nastanka pasionske baštine na Hvaru, odnosno procesa nastajanja i strukturiranja procesije *Za Križen* djeluju uvjerljivo!

Štovanje muke Isusove, a posebno procesiju *Za Križen* Škunca obrađuje na nekoliko razina: na razinama geografskih, povijesnih i teološko-duhovnih pretpostavki. Nižu se tako poglavlja u kojima autor rekonstruira konkretni povijesni kontekst hvarškoga kasnog srednjeg vijeka i renesanse, u kojem je nastala procesija *Za Križen*. Pokazuje nedvojbene utjecaje koje je na oblikovanje otočne i dalmatinske priobalne, a posebno hvarske pasionske pobožnosti izvršila srednjovjekovna europska pasionska duhovnost, njezini organizacijski, ikonografski, ritualni i tekstualni oblici. Škunca uvjerljivo pokazuje kako uočene inspirativne poveznice koje hvarsku križnu duhovnost vežu uz europske pasionske oblike i europska kulturna središta, svjedoče o živoj trgovačkoj, kulturnoj, ali i izričito katoličkoj duhovnoj razmjeni dobara između otoka Hvara i Europe. Autor pritom na povijesno-teološki način skicira nosive značenjske figure pasionske tradicije uz pomoć analize poznatijih tekstova, koji su mjerodavno odredili kasnija

stoljeća katoličke pasionske baštine u Europi. U rekonstrukciju početaka hvarskih križnih običaja i nastojanje da posreduje uvide u njihove kasnije razvoje i u njihovu prateću duhovnu atmosferu, autor ulaže svoje dobro poznavanje dosadašnjih povijesnih rasprava o hvarskim zbivanjima vezanima uz početke otočne pasionske tradicije, ali isto tako i svoju empatijsku sposobnost uživljavanja u duhovna raspoloženja Hvarana prošlih stoljeća. Valja inače istaknuti da autor u cijeloj knjizi s puno znanstvenopovijesne i teološke, ali i duhovne simpatije govori o pučkim običajima čašćenja muke Isusove. To je na poseban način uočljivo u njegovom oslušivanju i vjernom bilježenju svjedočenja hvarskih vjernika o njihovim pasionskim iskustvima, o njihovom vjernički-egzistencijalno angažiranom pristupu običajima Velikog tjedna, molitvama, pjesmama, hodočašćenjima. Autor je sa zamjetnom filološkom akribijom i osjećajem za arhaičnu poetičnost tih tekstova uspoređivao pojedine tekstualne predloške hvarskih jučerašnjih i današnjih pasionskih plačeva, pjesama, himana i molitava. Nakon što je ukratko skicirao povijest pojedinih župa otoka Hvara, autor je informirano prikazao obredne, tekstualne, a dijelom i melodijske specifičnosti pojedinih otočnih župa sudionica kruga procesije *Za Križen*, ali i župa izvan prostora te procesije. U tim prikazima pred čitateljevim se očima izmjenjuju i one dobro poznate povijesne činjenice, ali i manje poznate povijesne dogodovštine vezane uz pasionsku prošlost otoka, na koje se vezuju autorova teološka i duhovna tumačenja.

Upravo teološke interpretacije ili, kako ih autor naziva, "promišljanja", pasionske tradicije i duhovnosti otoka Hvara tvore, po našem mišljenju, najizvorniji i (možda) najatraktivniji dio ove knjige. Autor pokazuje religijsko-antropološku, liturgijsko-pučku i vjerničko-egzistencijalnu dimenziju hvarskih križnih ophodnji, pjevanja, molitava, simbola i duhovnih raspoloženja. On u hvarskom križnom fenomenu vidi na djelu jedan tip specifične, i to veoma uspješne otočne inkulturacije Kristova trpljenja. Pritom analizom pokazuje kako je hvarska pasionska pobožnost na razini nutarnje logike njezinih tekstova i simbola, a posebno simbolikom teoforične procesije otvorena uskrснуću, odnosno cjelovitom pashalnom otajstvu, a ne samo jednoj njegovoj fazi, križu i trpljenju. Zanimljiva su zapažanja o pasionskoj mariologiji, tj. ulozi Marijinoj u otajstvu Kristova trpljenja. Marija je doživljena u kontekstu križnih pobožnosti kao "supatnica", u čijoj su supatnji pobožnici pozvani sudjelovati.

Autor također upućuje na nedvosmisleni biblijsku utemeljenost hvarskih pasionskih tekstova, koji su svojom arhaičnom ljepotom promicali duhovnost, ali i kulturni identitet tih ljudi. Tako su ti tekstovi stoljećima pridonosili čuvanju, ali i usavršavanju narodnog jezika. U njima se zrcali dugostoljetna simbioza kršćanskoga i kulturnog u

otočnom identitetu. Usto su pučke pasionske pobožnosti svojim gotovo isključivo bratovštinskim, odnosno laičkim karakterom čuvale u tim davnim vremenima određeni aktivni eklezijalni subjektivitet kršćana laika. Ta činjenica nije dopuštala da vjernici laici potonu u klasičnu katoličkocrkvenu pasivnost laika, kao što je to bio slučaj u mnogim sredinama katoličkoga svijeta. Organizacijska inicijativa i zauzeta vođenja mnogih pasionskih pobožnosti kao što je procesija *Za Križen* podržavali su na Hvaru određenu svijest laika o vlastitoj važnosti u Crkvi. Ta se svijest izražavala u crkvenom angažmanu mnogih laika u različitim segmentima crkvenog života. Na kraju svojih teoloških sugestija autor zaključuje da su pučke pasionske pobožnosti upravo zbog svojega vjeroispovjednog i svjedočkog karaktera tako usko srasle s ljudima na Hvaru da danas mogu biti prikladan prostor i instrument *nove evangelizacije*. Na osnovi pak duboke prožetosti vjernika na razini njihovog vjerskog i nacionalnog identiteta sadržajima i melodijama te stoljetne križne tradicije, autor s puno pouzdanja zaključuje da će uza sve veće odmake od tradicionalnih pobožnosti pasionska baština otoka Hvara ipak nastaviti živjeti i kročiti prema budućnosti.

Autorove povijesne interpretacije, a nadasve njegova teološka "promišljanja" čine od ove knjige jedno od prvorazrednih sredstava za upoznavanje određenog segmenta kulturne povijesti otoka Hvara, odnosno povijesti religioznog mentaliteta njegovih ljudi. Stoga je Škuncina knjiga zacijelo zanimljiva svima onima koji na Hvar dolaze s kopna kako bi hodočastili *Za Križen*, onim istim stoljetnim putovima koji su čuvali i jačali pobožnost hvarskog puka. Ona tima može ponuditi odgovor na pitanje o tajanstvenoj privlačnosti tog dugostoljetnog duhovnog fenomena. Ali isto tako, u ovoj knjizi i domaći vjernici mogu pronaći više od jednog odgovora na pitanja vlastitog duhovnog identiteta, njegove prošlosti, ali i njegovih mogućnosti i perspektiva za budućnost.

Nikola Bižaca
nikola.bizaca@st.t-com.hr

Prof. dr. fra Špiro Marasović (1944.-2013.) *In memoriam*

Nedavno je umro naš kolega profesor i prijatelj fra Špiro Marasović. Nije lako nabrojiti sve što je on bio i čime se bavio, sve dužnosti koje je obnašao. Život mu je ispunjen radom i duhovnošću. A radio je na sebi i oko sebe. Jednom je prilikom rekao da se za svoj postdiplomski studij odlučio ponajprije zbog "duhovne higijene". Predavao je na diplomskom i postdiplomskom studiju KBF-a u Splitu i Zagrebu, te na